

Archeologienota met Beperkte Samenstelling

Antwerpen, Slachthuissite-ULPM
Deel 1: Verslag van Resultaten

Titel
Archeologienota met Beperkte Samenstelling Antwerpen Slachthuissite-ULPM. Deel 1: Verslag van Resultaten

Auteur
Alice-Jan Hellinx

Erkende archeoloog
BAAC Vlaanderen bvba
OE/ERK/Archeoloog/2015/00020

BAAC-Projectnummer
2022-0508

Plaats en datum
Gent, 13 april 2023

Reeks en nummer
BAAC Vlaanderen Rapport 2470
ISSN 2033-6896

Wettelijk depot
KBR

Inhoud

1	Beschrijvend gedeelte.....	1
1.1	Administratieve gegevens	1
1.2	Juridisch kader en onderzoektraject	6
1.3	Aanleiding	6
1.4	Archeologische voorkennis/voorgeschiedenis	8
1.4.1	Archeologienota's (ID21246, ID21975 en ID24341)	8
1.4.2	Landschappelijke bodemonderzoeken en voorstudie	8
1.5	Huidige situatie en geplande werken	11
1.5.1	Huidige situatie	11
1.5.2	Geplande werken en bodemingrepen	11
1.6	Randvoorwaarden.....	14
2	Bureauonderzoek	15
2.1	Werkwijze en strategie	15
2.1.1	Onderzoeksdoelstelling	15
2.1.2	Onderzoeksvragen	15
2.1.3	Methoden en technieken.....	15
2.2	Assessmentrapport	16
2.2.1	GGA-gebied 6912	16
2.2.2	Landschappelijk en historisch kader	16
2.3	Synthese onderzoeksresultaten.....	23
2.3.1	Datering en interpretatie onderzoeksterrein	23
2.3.2	Archeologische verwachting.....	23
2.4	Besluit.....	25
2.4.1	Potentieel op kennisvermeerdering	25
2.4.2	Afweging noodzaak verder vooronderzoek.....	25
3	Samenvatting.....	26
4	Lijsten.....	27
4.1	Figurenlijst.....	27
4.2	Plannenlijst.....	27
4.3	Tabellenlijst	27
5	Bibliografie	28
6	Bijlagen	29
6.1	Bijlage 1: Voorstudie Antwerpen Slachthuisite Mechanische boringen	29
6.2	Bijlage 2: Plan van toekomstige inplanting met schematische aanduiding van breedtes en dieptes van de rioleringsleuven.....	29
6.3	Bijlage 3: Plan van toekomstige rioleringen	29
6.4	Bijlage 4: Algemeen Inplantingsplan van geplande wegenis en groenzones.....	29

1 Beschrijvend gedeelte

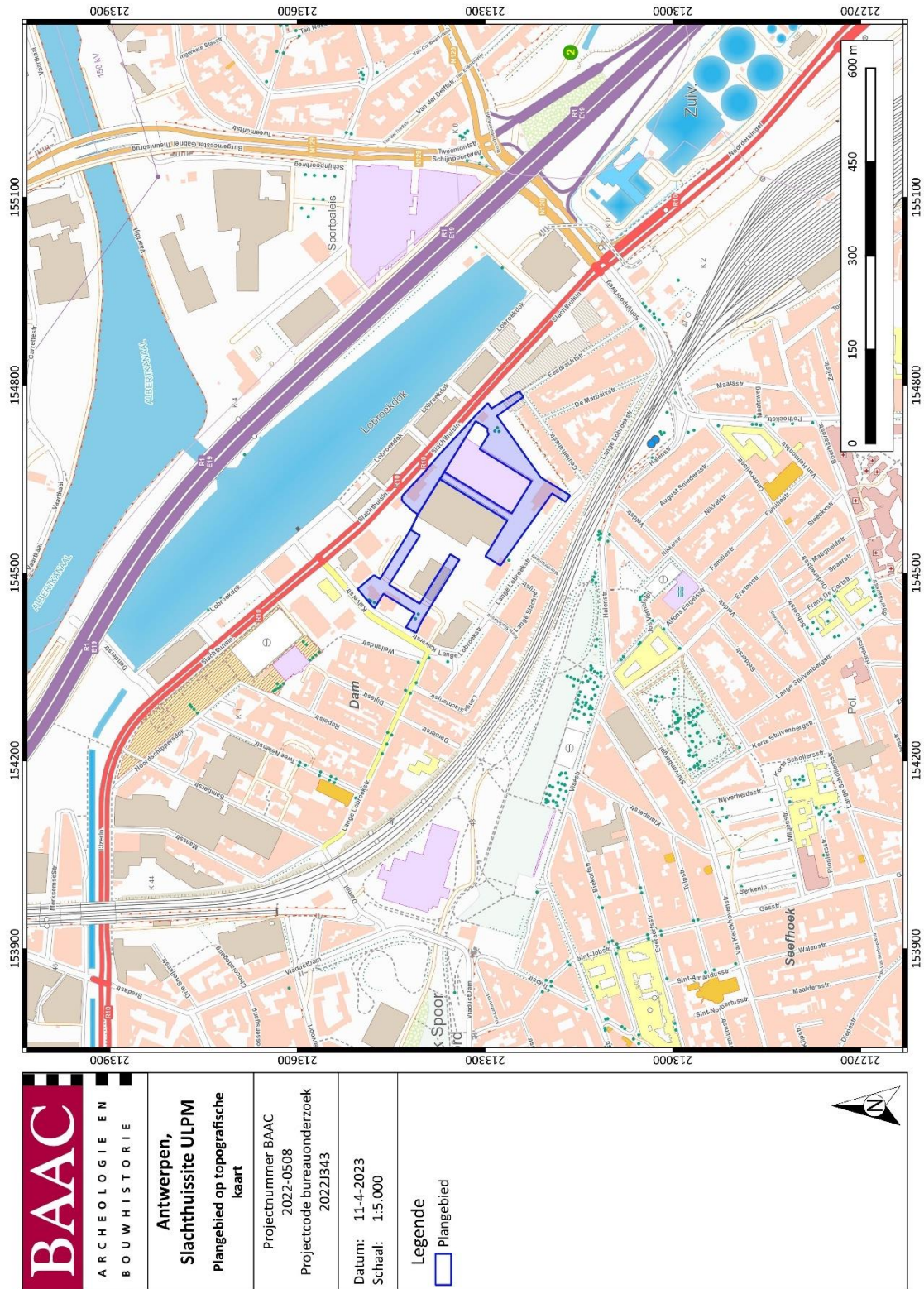
1.1 Administratieve gegevens

Naam site	Antwerpen, Slachthuissite-ULPM		
Ligging	Slachthuislaan, Kalverstraat, Lange Lobroekstraat en Ceulemansstraat, gemeente Antwerpen, provincie Antwerpen		
Kadaster	Antwerpen, Afdeling 7, Sectie G, Percelen 316c2, 316h2, 316k2, 316v, 316w, 333e3, 333f3, 333l3, 333m3, 333n2, 333r2, 333w2, 333z2, 384p7 en openbaar domein		
Coördinaten	Noordwest:	x: 154404,49	y: 213503,65
	Noordoost:	x: 154790,51	y: 213503,65
	Zuidwest:	x: 154404,49	y: 213164,10
	Zuidoost:	x: 154790,51	y: 213164,10
Oppervlakte plangebied	22.616 m ²		
Oppervlakte geplande ingrepen	22.616 m ²		
Kartering gewestplan	Woongebieden (0100) en gebieden voor gemeenschapsvoorzieningen en openbaar nut (0200)		
Projectnummer BAAC Vlaanderen	2022-0508		
Bureauonderzoek	Projectcode	2022J343	
	Erkende archeoloog	BAAC Vlaanderen bvba (Erkenningsnummer: OE/ERK/Archeoloog/2015/00020)	
	Betrokken actoren	Alice-Jan Hellinx (archeoloog)	
	Betrokken derden	/	

Alle in dit document gebruikte plannen zijn afkomstig uit de catalogus van Geopunt Vlaanderen¹ of het portaal Databank Ondergrond Vlaanderen², tenzij anders vermeld.

¹ GEOPUNT VLAANDEREN 2023 – administratief, historisch, orthofotografisch

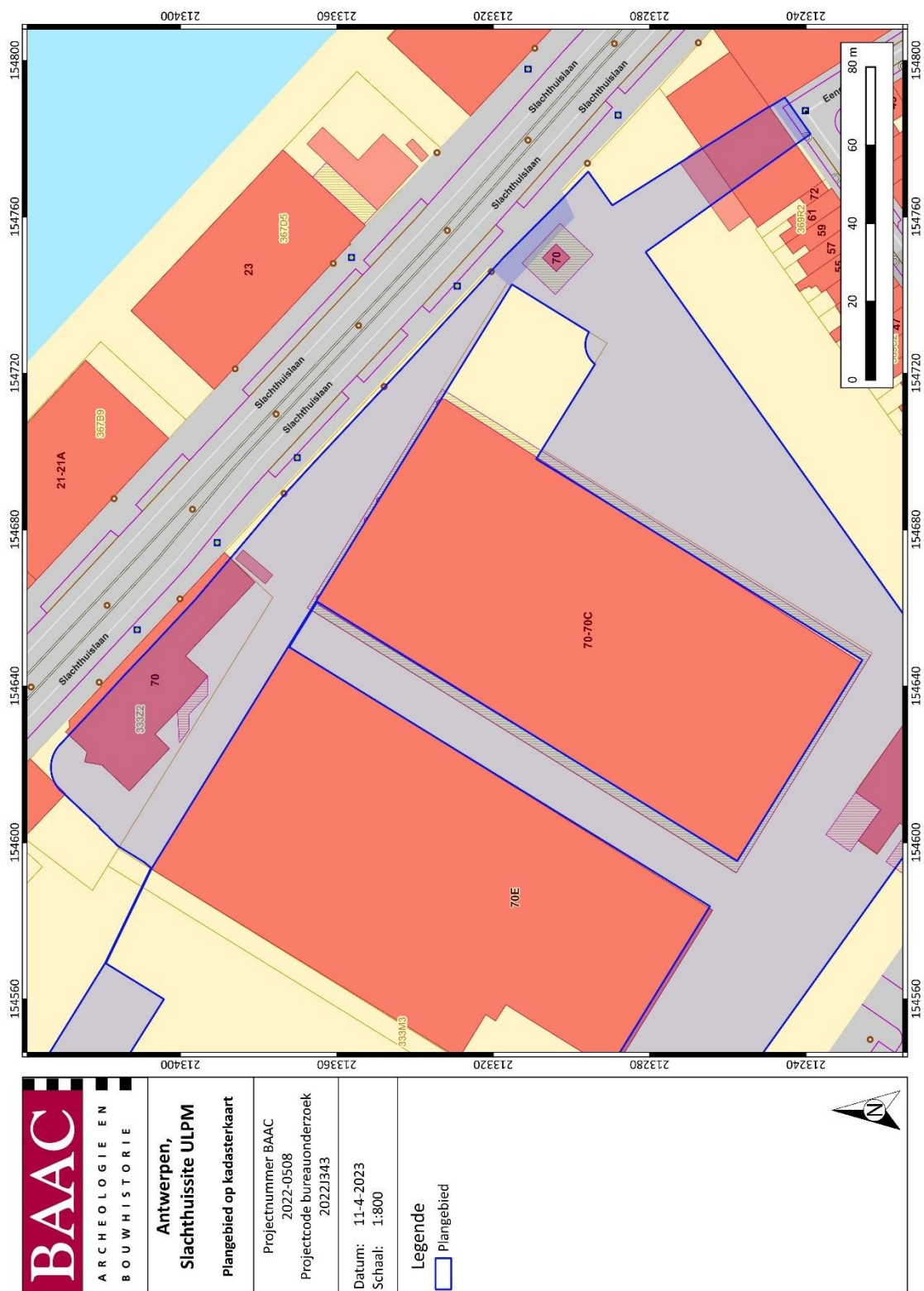
² DATABANK ONDERGROND VLAANDEREN 2023 – geografisch

Plan 1: Plangebied op topografische kaart (digitaal; 1:10.000; 11/04/2023).

Plan 2: Plangebied (westelijk deel) op kadasterkaart (GRB), detail 1 (digitaal; 1:250; 11/04/2023).

Plan 3: Plangebied (oostelijk deel) op kadasterkaart (GRB), detail 2 (digitaal; 1:250; 11/04/2023).

1.2 Juridisch kader en onderzoekstraject

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Het doel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen of, indien dit niet kan, het formuleren van maatregelen voor vervolgonderzoek waarbij het erfgoed *ex situ* wordt behouden.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen worden vernietigd, is een archeologisch onderzoek nodig. In eerste instantie wordt een **bureauonderzoek** uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het plangebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het plangebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het plangebied, kan het aangewezen zijn de gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren te onderzoeken middels **vooronderzoek zonder/met ingreep in de bodem**.

Echter kan het in enkele specifieke dossiers snel blijken dat de noodzaak voor een dergelijk verder vooronderzoek overbodig is. Indien namelijk bij de confrontatie tussen de toekomstige werken en een beperkt aantal doorslaggevende aspecten uit de beschrijving van de landschappelijke ligging van het onderzochte gebied, de historische beschrijving, of de bespreking van het onderzochte gebied in zijn archeologische kader, kan worden aangetoond dat:

1. met hoge waarschijnlijkheid geen archeologisch erfgoed aanwezig is op het onderzochte terrein, of;
2. de toekomstige werken met hoge waarschijnlijkheid geen verstoring zullen veroorzaken aan het eventueel aanwezige archeologische erfgoed, of;
3. verder onderzoek van het terrein in het kader van de toekomstige werken met hoge waarschijnlijkheid niet zou leiden tot nuttige kenniswinst;

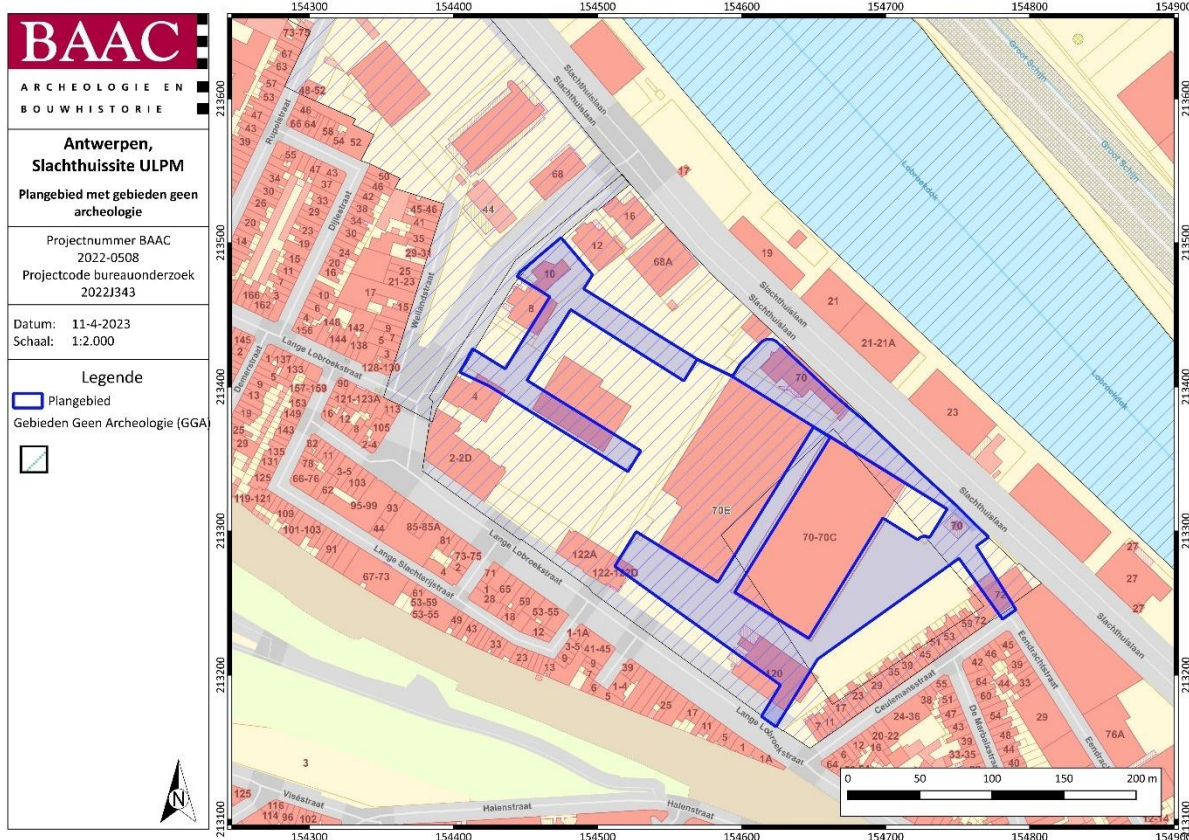
en er dus geen verdere maatregelen nodig zijn, kan de opmaak van een volwaardige archeologienota achterwege gelaten worden en overgegaan worden naar de opmaak van een **Archeologienota met Beperkte Samenstelling** waarbij de rapportering van het bureauonderzoek beperkt wordt (Code van Goede Praktijk 12.5.3.3).

1.3 Aanleiding

Naar aanleiding van een aanvraag bij een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgemaakt. Op het terrein zullen door de initiatiefnemer sleuven voor een nieuwe riolering en een warmtenet getrokken worden, daarnaast worden een wegenis en parken gerealiseerd. De geplande werken impliceren aanzienlijke bodemingrepen (waaronder de aanleg van wegenis, wooneenheden met ondergrondse parkeergelegenheid en een groendomein met waterloop) die qua omvang een directe bedreiging kunnen betekenen voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies.

De totale oppervlakte van het plangebied *Antwerpen, Slachthuissite-ULPM* bedraagt ca. 22.600 m², de geplande bodemingrepen hebben dezelfde oppervlakte. Het valt buiten een beschermde archeologische site en ligt niet in een archeologisch vastgestelde zone. Een groot deel van het plangebied komt voor op de kaart met gebieden waarin geen archeologische waarden (meer) te verwachten zijn (GGA, gebieden geen archeologie), slechts twee kleine zones in het zuidoosten vallen buiten deze gearceerde zone.³ Daarnaast werden voor het plangebied en de directe omgeving geen waarden voor 'beschermd onroerend erfgoed' opgenomen in het Geoportaal.

Aangezien het plangebied gedeeltelijk in een woongebied ligt, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3.000 m² of meer bedraagt en de ingreep minstens 1.000 m² bedraagt, is volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 een archeologienota vereist. Deze archeologienota, waarvan akte genomen door het agentschap Onroerend Erfgoed, wordt bij de stedenbouwkundige aanvraag gevoegd.

³ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2021.

1.4 Archeologische voorkennis/voorgeschiedenis

1.4.1 Archeologienota's (ID21246⁴, ID21975⁵ en ID24341⁶)

Binnen de terrein van de slachthuissite zijn reeds verschillende archeologische onderzoeken uitgevoerd. Het betreft in de eerste plaats enkele bureauonderzoeken. De meest relevante voor het voorliggend onderzoek worden hier kort aangehaald.

Archeologienota (ID21975) is een aanpassing van een eerder in akte genomen archeologienota (ID21246). Deze aanpassing was noodzakelijk omdat ten opzichte van de eerdere bureaustudie het plangebied werd gewijzigd door een bijkomende ingreep. De onderzochte zone situeert zich ten noorden van het huidige plangebied, er werd geconcludeerd dat er geen archeologische waarden in het gebied aanwezig zijn.

Archeologienota ID24341 omvatte gelijkaardige ingrepen als voorliggend bureauonderzoek. Het reeds onderzochte terrein situeert zich voornamelijk rondom het huidige plangebied, maar doorkruist het hier en daar ook. Er werd vastgesteld dat enerzijds de bodem reeds sterk aangetast en opgehoogd was en dat anderzijds de geplande werken beperkt blijven in oppervlakte. Er was geen potentieel op kennisvermeerdering meer aanwezig, verder onderzoek werd niet geadviseerd.

1.4.2 Landschappelijke bodemonderzoeken en voorstudie

In het kader van Masterplan "Slachthuissite Antwerpen" werden enkele landschappelijke bodemonderzoeken uitgevoerd. Het masterplan voorziet in een nieuwe stadsontwikkeling van de oude site en haar omgeving.

Een van de reeds gepubliceerde nota's (ID17763⁷) ligt ten oosten van het huidige plangebied. Een tweede onderzoek beslaat de zuidwestelijke zone van de slachthuissite (ID17767⁸ en ID17769⁹). Deze onderzoeken bevestigden de aanwezigheid van een ophogingspakket ter hoogte van de locatie. Er kon vastgesteld worden dat er geen relevante archeologische niveaus meer aanwezig zijn. De ophogings- en verstoringspakketten reiken tot in het tertiaire moedermateriaal. Algemeen bleek uit de twee landschappelijke bodemonderzoeken dat het archeologische potentieel voor de onderzochte zones in en rondom het voormalige slachthuis zeer laag is. Verder onderzoek was in beide gevallen niet aangewezen.

Daarnaast werd een voorstudie binnen de slachthuissite uitgevoerd. Deze bestaat uit een archeologisch onderzoek zonder ingreep in de bodem, waarbij een terreinbezoek en een landschappelijk bodemonderzoek uitgevoerd werden. Daarbij werden zowel binnen het huidige plangebied als in de omgeving al enkele landschappelijke boringen geplaatst en gedocumenteerd. Het huidige onderzoek valt volledig binnen de contour van deze voorstudie, er kunnen hierdoor dus relevante uitspraken voor het voorliggende plangebied gedaan worden. De resultaten van de desbetreffende boringen worden in detail besproken in hoofdstuk 2, het verslag is terug te vinden in de bijlagen (bijlage 6.1). Op basis dit onderzoek werd het zuidelijke deel van de slachthuissite uiteindelijk zelfs grotendeels gekarteerd als GGA-gebied (gebied 6912). Het plangebied van de huidige ingrepen ligt dan ook grotendeels binnen dit GGA-gebied (zie Plan 5).

⁴ TERRY 2022a

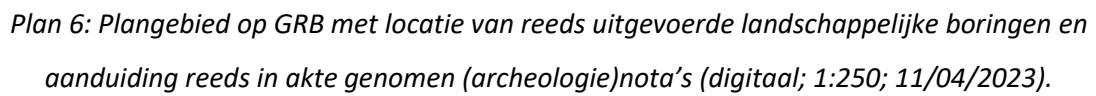
⁵ TERRY 2022b

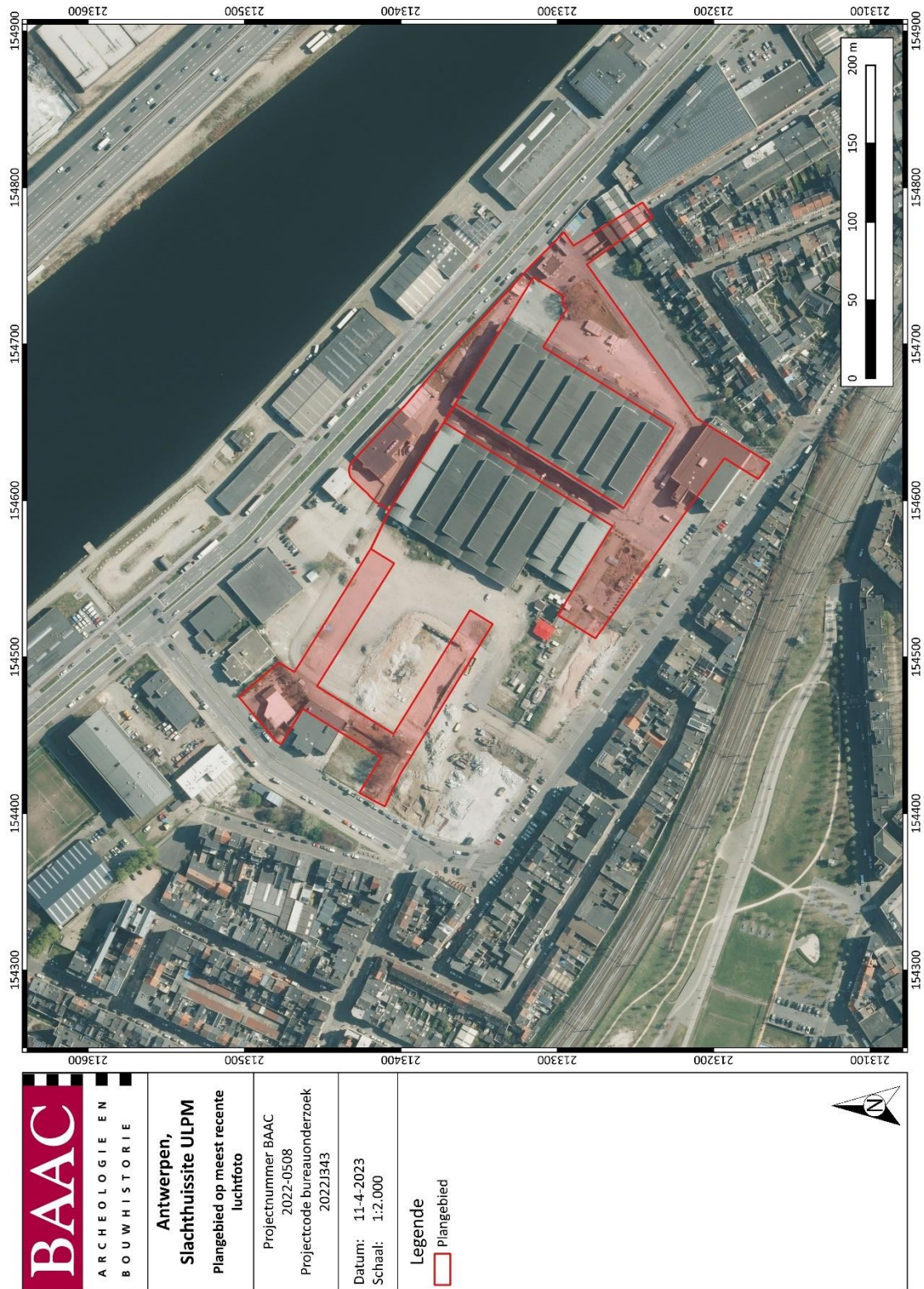
⁶ VAN BELLE 2022

⁷ SAELENS & DESMET 2021; Bijlage

⁸ DESMET & SAELENS 2021b

⁹ DESMET & SAELENS 2021a

Plan 7: Plangebied op meest recente orthofoto (digitaal; 1:250; 11/04/2023).

1.5 Huidige situatie en geplande werken

1.5.1 Huidige situatie

Het plangebied valt binnen de percelen van de voormalige slachthuissite en ligt tussen de Slachthuislaan, de Kalverstraat, de Lange Lobroekstraat en de Ceulemansstraat (Plan 7). Er is voornamelijk verharding op te merken binnen de betrokken percelen. Het meest westelijke deel van het terrein is in gebruik als werfgebied en zone voor stockage. Verder situeren zich her en der nog enkele kleine gebouwen binnen het plangebied, deze zullen gesloopt worden. Op een aantal locaties zijn ten slotte enkele bomen of groenzones op te merken.

1.5.2 Geplande werken en bodemingrepen

Algemeen

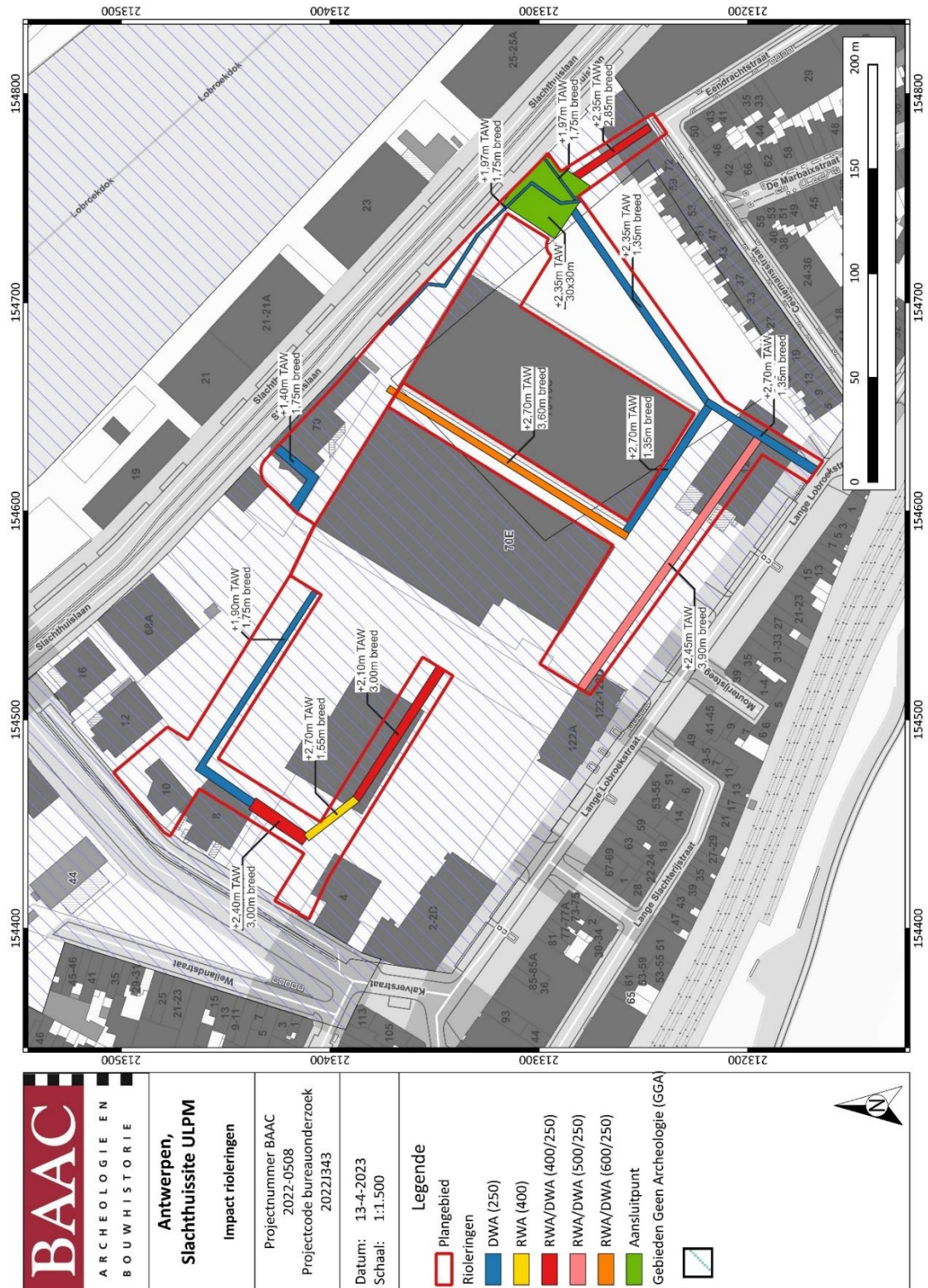
De opdrachtgever plant op het terrein de aanleg van nieuwe rioleringen, een warmtenet en daarnaast ook de vernieuwing van de wegenis, inclusief wegdek, voetpad, fietspad en groenzones. Hierbij worden eventueel in het plangebied aanwezige archeologische waarden onherroepelijk vernietigd. De aard en omvang van de ingrepen worden hieronder beschreven.

In eerste instantie zullen de aanwezige gebouwen gesloopt worden. Er wordt hiervoor een verstoring van ca. 0,60 m in rekening gebracht, ervan uitgaand dat de gebouwen niet onderkelderd zijn.

De grootste verstoring zal echter teweeggebracht worden door de aanleg van rioleringen (zie Plan 8, Figuur 1, bijlage 6.2 en bijlage 6.3). De breedte van de leidingen varieert tussen 250 mm en 600 mm. Om deze te plaatsen, zullen sleuven aangelegd worden. Deze zijn tussen 1,35 m en 3,90 m breed. Over het algemeen worden de meeste sleufuitgravingen tot een diepte tussen + 2,70 m TAW en + 1,90 m TAW aangelegd, dit is ca. 1,60 tot 2,50 m onder het huidige maaiveld. Slechts in één sleuf in het noorden van het plangebied zullen de sleuven dieper gaan tot maximaal + 1,40 m TAW. De leidingen volgen voor het merendeel de oude rioleringen binnen het plangebied. Daarnaast wordt er op één locatie een grotere put van ca. 900m² gegraven om aansluitingen tussen de verschillende leidingen mogelijk te maken, deze uitgraving reikt tot + 2,35 m TAW diep.

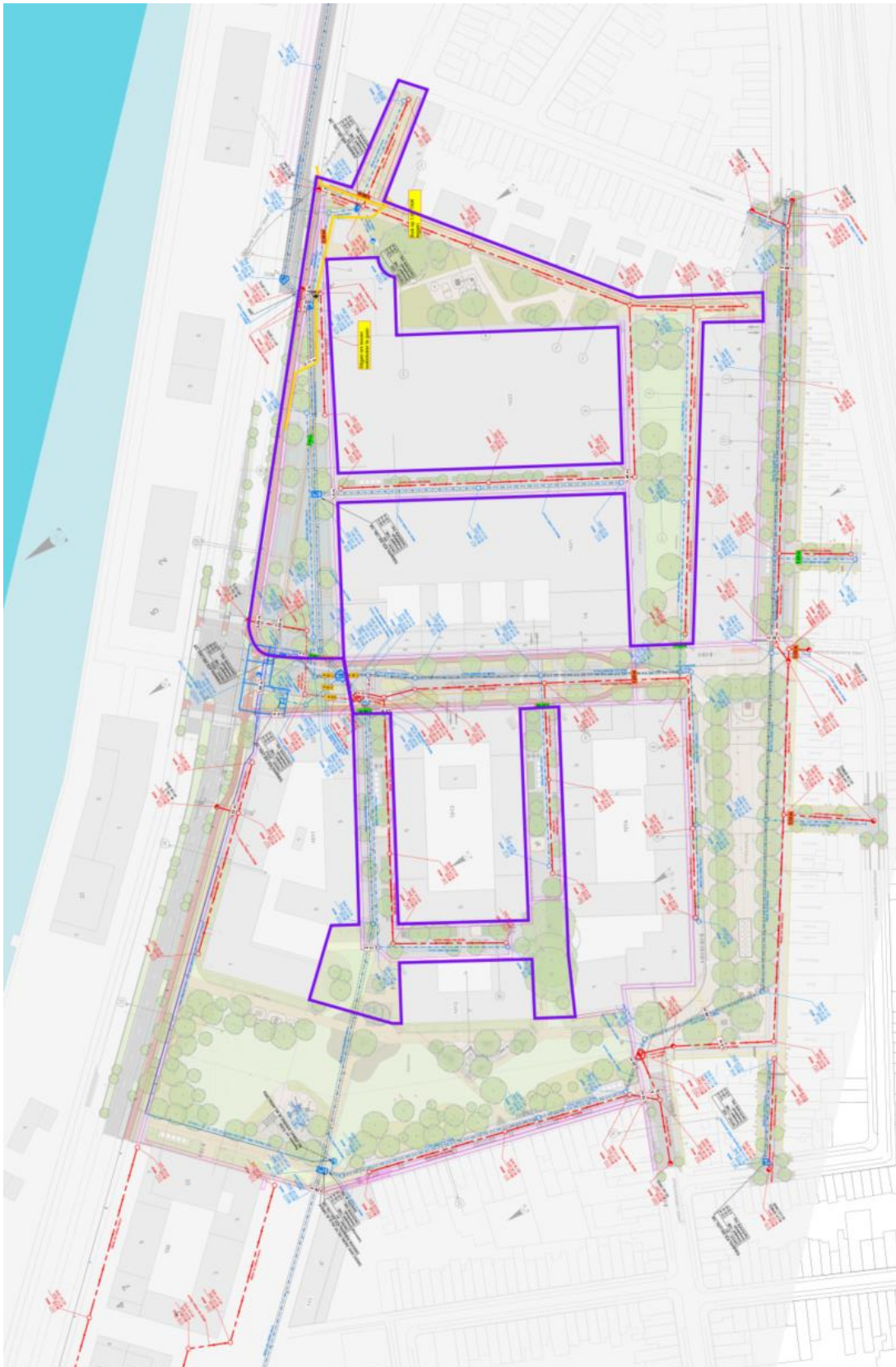
Ten slotte worden voor het volledige plangebied de wegenis; inclusief voetpaden, fietspaden, parkeerplaatsen en enkele groenzones met beplanting aangelegd (zie bijlage 6.4). Hiervoor wordt een verstoring ingeschat tussen 0,30 en 0,50 m diep.

Hierbij kan opgemerkt worden dat de diepere uitgravingen ter hoogte van GGA-gebied liggen. Binnen de niet-gearceerde zone waar mogelijk nog archeologie te verwachten is, worden naast een groenzone nog twee leidingen tot maximaal 2,30 m onder het maaiveld aangelegd.

Plan 8: Plangebied met weergave van geplande rioleringsleuven en aansluitingspunten met de uit te graven diepte (m TAW) en breedte van de sleuf. Geprojecteerd op het GRB en met aanduiding van het GGA-gebied (6912)(digitaal; 1:1; 13/04/2023).¹⁰

¹⁰ Gedetailleerd plan aangebracht door initiatiefnemer in bijlage 6.2. Opmerking: Het plan in bijlage omvat alle geplande rioleringen en ingrepen binnen de slachthuisite. Binnen de huidige archeologienota zijn enkel de rioleringen/ingrepen opgenomen in de rode zone, op Plan 8 zijn enkel deze rioleringen opgenomen. De in het zwart omlijnde zones op het plan in bijlage zijn onderwerp van de eerdere archeologienota ID24341. Een deel van de rioleringen in de zwarte zone doorsnijden het huidige plangebied.

Figuur 1: Toekomstige inplanting met aanduiding sleuven voor riolering en algemene aanleg van wegenis en groenzones. Plangebied aangeduid in Paars.¹¹

¹¹ Plan aangebracht door initiatiefnemer. Gedetailleerd plan, zie bijlage 6.3.

Impactanalyse

Door de geplande werken zullen verschillende ingrepen plaatsvinden met een bepaalde impact op de bodem. Hieronder wordt een overzicht gegeven van de verschillende werken en hun impactdiepte. Bij de geplande ingrepen dient nog een buffer van 20 cm gerekend te worden. Deze buffer houdt rekening met eventuele lichte afwijkingen van diepte door onder andere werfverkeer, weersinvloeden, verandering in bodemsamenstelling, terreinherstel en dergelijke tijdens de geplande werken.

Zoals vastgesteld zal:

- de aanleg van de wegenis en de groenzones een verstoring tussen 0,50 en 0,70 m (inclusief buffer) diep kennen.
- Voor de sloop van de gebouwen wordt een verstoring tot 0,80 cm (inclusief buffer) diep in rekening gebracht.
- De grootste verstoring zal teweeggebracht worden door de aanleg van de rioleringen. Over het algemeen worden de meeste sleufuitgravingen tussen + 1,90 m TAW en + 2,70 m TAW aangelegd, dit is maximaal 2,50m onder het huidige maaiveld. Slechts op één locatie zal de rioleringsleuf tot + 1,40 m TAW (3,00m onder maaiveld) worden uitgegraven.

Hierbij dient te worden opgemerkt worden dat de diepere uitgravingen ter hoogte van GGA-gebied liggen. Binnen de niet-gearceerde zone, waar mogelijk nog archeologie te verwachten is, worden naast een groenzone nog twee leidingen tot maximaal 2,30 m onder het maaiveld aangelegd. De impact binnen deze zone blijft dus beperkt, zowel in oppervlakte als in diepte.

1.6 Randvoorwaarden

Niet van toepassing.

2 Bureauonderzoek

2.1 Werkwijze en strategie

2.1.1 Onderzoeksdoelstelling

Een bureauonderzoek kadert binnen een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem. Het archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek, het vaststellen van de aan- of afwezigheid van een archeologische vindplaats, zonder de mogelijk aanwezige archeologische resten wezenlijk aan te tasten. Het bureauonderzoek bereikt dit doel door de studie van gekende of ontsloten informatiebronnen.

Binnen de opzet van deze archeologienota met beperkte samenstelling wordt enkel ingegaan op een beperkt aantal aspecten uit de beschrijving van de landschappelijke ligging van het onderzoeksterrein, de historische beschrijving of de bespreking van het onderzoeksterrein in zijn archeologisch kader (zie C.G.P.12.5.3.3.). Een confrontatie van dit aspect met de geplande ingrepen wijst immers uit dat de toekomstige werken met hoge waarschijnlijkheid geen verstoring zullen veroorzaken aan het eventueel aanwezige archeologische erfgoed en dat er met hoge waarschijnlijkheid geen archeologisch erfgoed aanwezig is binnen een groot deel van het onderzochte terrein.

2.1.2 Onderzoeksvragen

Volgende onderzoeksvragen zullen in dit bureauonderzoek behandeld worden:

- Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens en welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Is er via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen reeds info beschikbaar over de dikte en de opbouw van het aanwezige bodemarchief?
- Klopt het dat de toekomstige ingrepen met hoge waarschijnlijkheid geen verstoring zullen veroorzaken aan het eventueel aanwezige archeologische erfgoed?

2.1.3 Methoden en technieken

Het doel van het bureauonderzoek is de formulering van een archeologische verwachting van de onderzoekslocatie. Deze verwachting wordt opgesteld op basis van gekende landschappelijke, archeologische, historische en geografische bronnen.

Administratieve en geografische kaarten:

- GRB/kadasterkaart
- Topografische kaart
- Orthofoto
- DHM
- DOV Vlaanderen-boringen

Historische en archeologische kaarten:

- Stadskaart Antwerpen van Royers uit 1907 (Felixarchief)

- Topografische kaart uit 1837 (Cartesius¹²)
- Landschappelijke bodemonderzoeken

Er werden geen externe specialisten betrokken bij dit onderzoek en geen wetenschappelijke advisering ingewonnen bij derden.

2.2 Assessmentrapport

In een standaard archeologienota wordt in dit hoofdstuk een overzicht gegeven van de beschikbare kennis inzake bodemkunde, geomorfologie, historie, cartografie en archeologie met betrekking tot het plangebied en de omgeving. Deze informatie vormt de basis voor de archeologische verwachting van het onderzoeksgebied. Echter, gezien het hier gaat om een archeologienota met beperkte samenstelling wordt enkel dieper ingegaan op een beperkt aantal doorslaggevende aspecten van de beschrijving van de landschappelijke ligging en de historiek van de omgeving. Deze aspecten worden geconfronteerd met de krijtlijnen van de toekomstige werken.

2.2.1 GGA-gebied 6912

Een groot deel van het plangebied ligt op de kaart met gebieden waarin geen archeologische waarden (meer) te verwachten zijn, dit vormt het GGA-gebied 6912¹³ (Plan 5). De GGA-gebieden bakenen zones af waarvan op basis van waarnemingen en wetenschappelijke argumenten onderbouwd kon worden dat het met hoge waarschijnlijkheid geen archeologische waarde (meer) heeft. Ongeveer 5.000 m² van het zuidoostelijke deel van het plangebied valt buiten deze gearceerde zone.

2.2.2 Landschappelijk en historisch kader

Op basis van historische kaarten en gegevens uit reeds uitgevoerd landschappelijk bodemonderzoek is reeds veel informatie verzameld over de bodemopbouw van het plangebied en de ruimere omgeving van het slachthuis. Hieruit zijn volgende zaken duidelijk geworden.

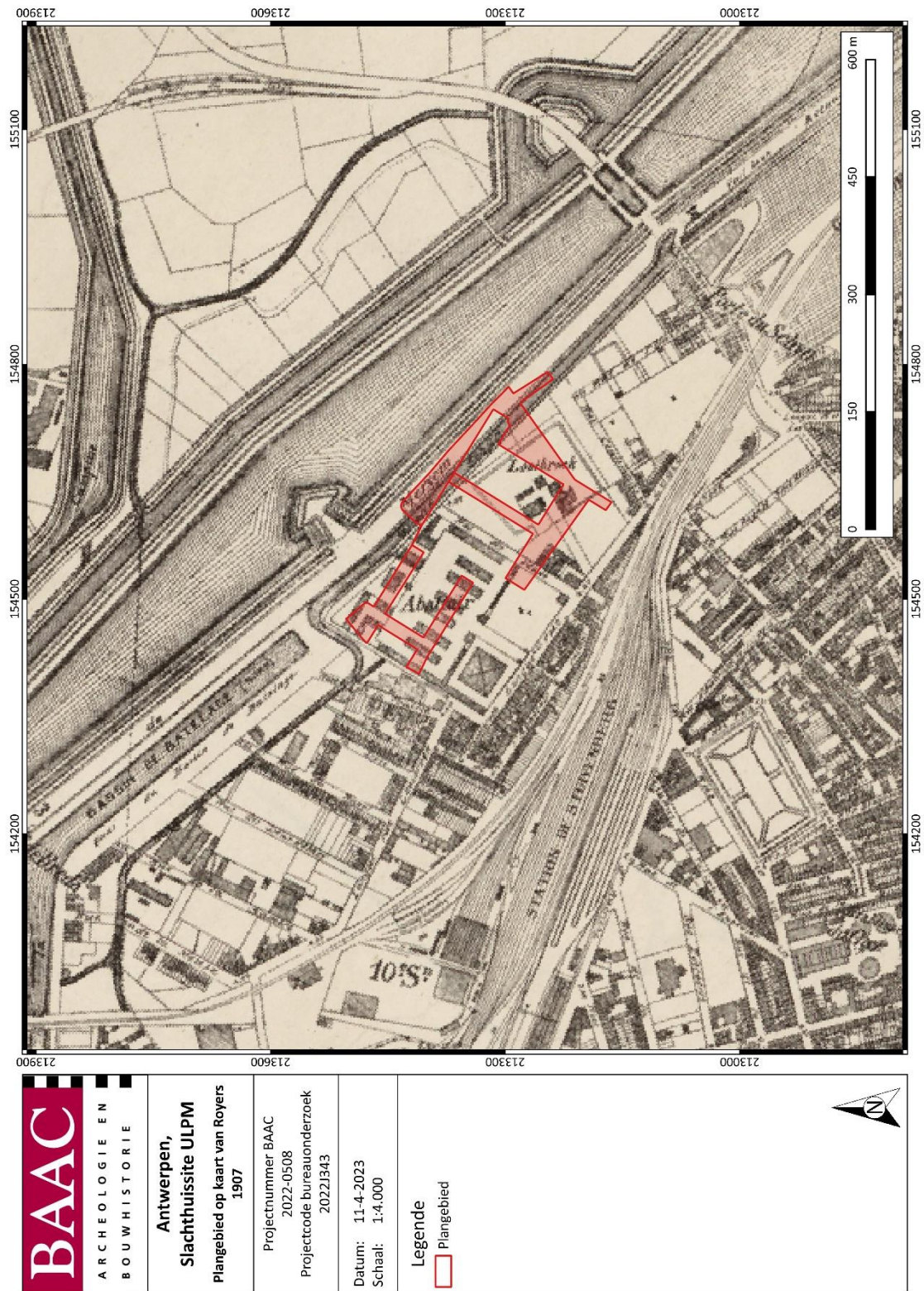
Historische ophoging en verstoring

Het gebied van de slachthuissite van Antwerpen was vanaf de tweede helft van de 19de eeuw sterk onderhevig aan enkele grootschalige bouwwerkzaamheden zoals het graven van het Noordschippersdok (1878), het omleggen van de Schijn en de bouw (1860-1865) en afbraak (omstreeks jaren 1960) van de Brialmontomwalling. Deze ingrijpende infrastructuurwerken zijn duidelijk zichtbaar op historische kaarten uit deze periodes.

De kaart van Royers uit 1907 geeft duidelijk de ligging aan van het Noordschippersdok (*Bassin de Batelage nord*) (Plan 9). Het plangebied ligt gedeeltelijk ter hoogte van het oorspronkelijke slachthuis (*Abattoir*). Ook de omgelegde Schijn, die in het huidige straatbeeld ter hoogte van de Slachthuislaan moet gesitueerd worden, is zichtbaar ten noorden van de terreinen. Ter hoogte van de noordoostelijke zone is de Brialmontomwalling met verdedigingswerken (zoals de “Rampart de Merxem”) en gracht (huidige Lobroekdok) zichtbaar.

¹² CARTESIUS 2022

¹³ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2022a

Plan 9: Plangebied op de kaart van Royers uit 1907.¹⁴ Op de kaart zijn de grote infrastructuurwerken uit de tweede helft van de 19de eeuw duidelijk zichtbaar (analoog; 1:1; 11/04/2023).

¹⁴ FELIXARCHIEF 2022 Royers 1907

Naast de verstoringen die deze werkzaamheden teweeg hebben gebracht, werd het gebied van de slachthuissite in het midden van de 20ste eeuw bij de afbraak van de Brialmontomwalling algemeen opgehoogd met ongeveer 2,50 à 3,00 meter. Dit wordt duidelijk als de huidige maaiveldhoogtes, op basis van het DHM, vergeleken worden met de hoogtes die worden weergegeven op oude kaarten van het gebied (zoals de topografische kaart uit 1873). Als er vergeleken wordt met maaiveldhoogtes van oude boringen (voor 1960) die beschikbaar zijn via de DOV-verkenner wordt deze ophoging eveneens bevestigd.

Op basis van het DHM (Plan 10) ligt de huidige maaiveldhoogte ongeveer tussen + 4,60 m TAW en + 5,00 m TAW. Op de topografische kaart uit 1873 (Plan 11) is duidelijk dat de isohypse van + 2,00 m TAW door het noordelijke deel van het plangebied loopt. De isohypse van + 4,00 m TAW is meer naar het zuiden zichtbaar ter hoogte van de huidige sportfaciliteiten net ten zuiden van de spoorweg. In de DOV-boringen die genomen zijn voor 1960 staat ook steeds + 2,00 m TAW aangeduid als maaiveldhoogte voor deze boringen (Plan 10 en Tabel 1).

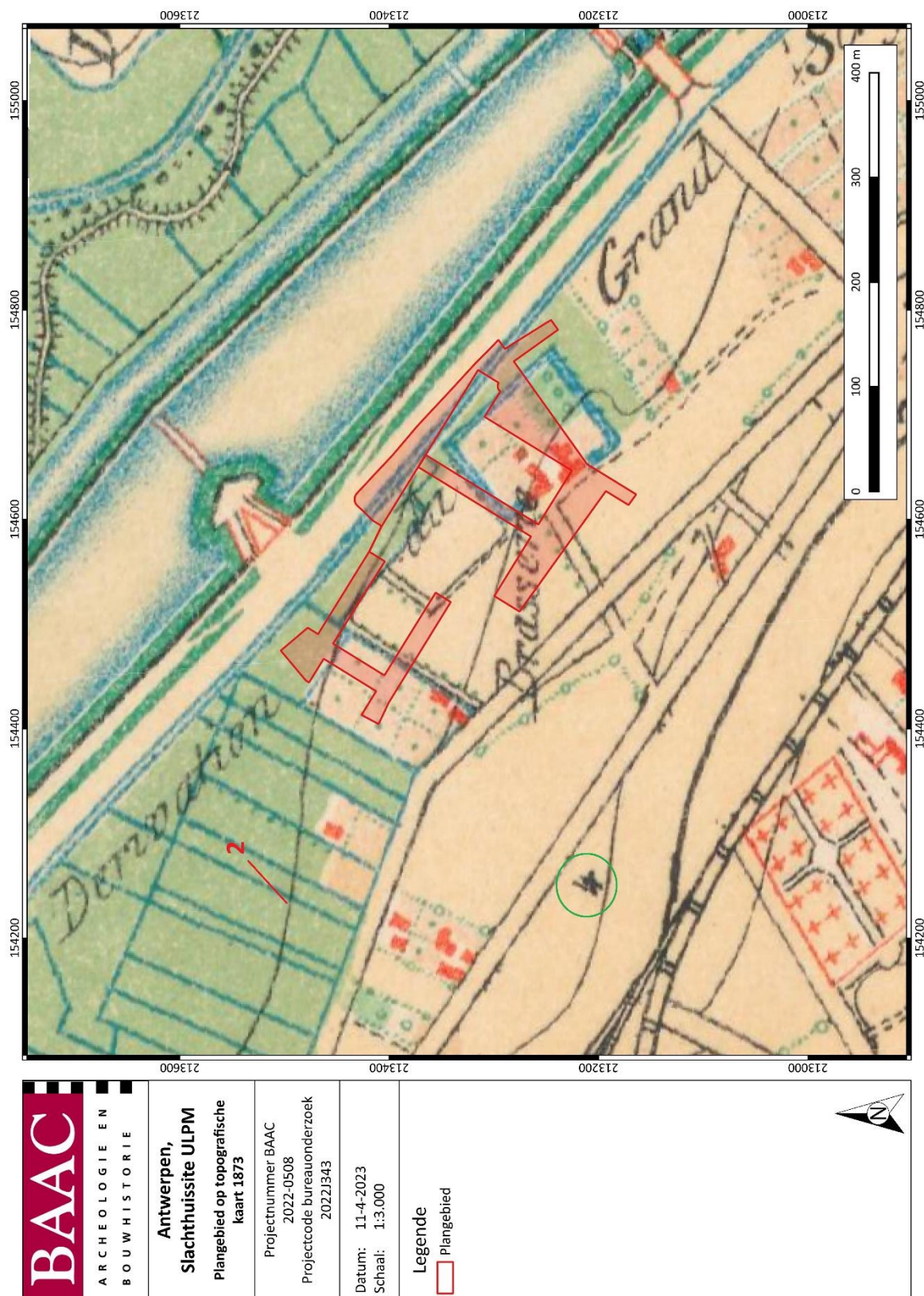
Uit bovenstaande gegevens blijkt dat het volledige plangebied binnen deze ophoging valt. Aan de hand van de locatie van de boringen uit het verleden kan er afgeleid worden dat zowel de slachthuissite zelf als de zone ten zuiden van de Lange Lobroekstraat opgehoogd werden rond 1960. De totale ophoging bedraagt ca. 2,50 tot 3,00 m.

Tabel 1: DOV-boringen.

BOORNUMMER	JAARTAL	TAW
KB15D28E-B170	1921	+2,00 m TAW
KB15D28E-B369	1949	+2,00 m TAW
KB15D28E-B374	1952	+2,00 m TAW
KB15D28E-B509	1960	+2,00 m TAW
UG-TGO-92/03-B59	1992	+4,53 m TAW
1439-BB19-0571	2019	+4,83 m TAW

Plan 10: Plangebied op het DHM met aanduiding van DOV-boringen in de omgeving (digitaal; 1:1; 11/04/2023).

Plan 11: Plangebied op de topografische kaart uit 1873¹⁵ (digitaal; 1:20.000; 11/04/2023). In het groen is de isohypse van 4,00m aangeduid en in het rood deze van 2,00m.

¹⁵ CARTESIUS 2022

Landschappelijke bodemonderzoeken

Er werden in de omgeving van de slachthuissite van Antwerpen reeds enkele landschappelijke bodemonderzoeken uitgevoerd door BAAC Vlaanderen. Deze onderzoeken kaderen binnen het Masterplan “Slachthuissite Antwerpen” waarbij de gehele site en omgeving gemoderniseerd wordt. Hierboven bij archeologische voorkennis wordt kort ingegaan op enkele van deze vooronderzoeken. Het meest relevant in dit kader is de uitgevoerde voorstudie ter hoogte van het huidige plangebied.

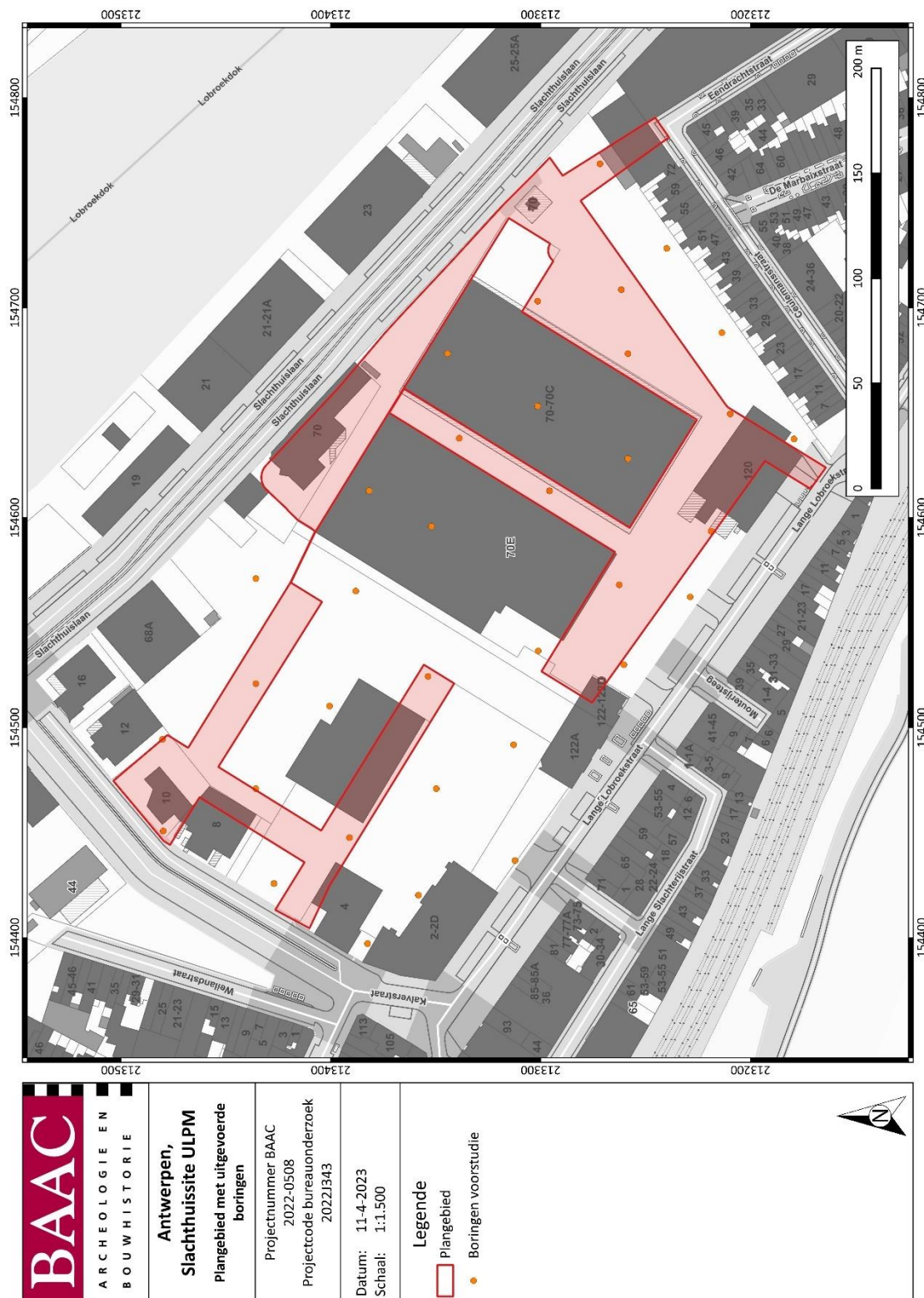
Landschappelijk bodemonderzoek, voorstudie (zie bijlage 1)¹⁶

Voor het plangebied is zoals reeds gezegd voornamelijk de uitgevoerde voorstudie (projectcode: 2020L137) van belang. Het onderzoek vond plaats binnen de voormalige slachthuissite. Deze bestaat uit een archeologisch onderzoek zonder ingreep in de bodem, waarbij een terreinbezoek en een landschappelijk bodemonderzoek uitgevoerd werden. Daarbij werden zowel binnen het huidige plangebied als in de omgeving al enkele landschappelijke boringen geplaatst en gedocumenteerd. Het huidige onderzoek valt volledig binnen de contour van deze voorstudie, er kunnen hierdoor dus relevante uitspraken voor het voorliggende plangebied gedaan worden. Er werden in totaal 33 boringen uitgevoerd binnen het onderzoeksgebied (Plan 12).

Over het algemeen werd over het gehele terrein een dik ophogings- en/of verstoringspakket waargenomen. De dikte van het ophogingspakket varieerde van 75 tot meer dan 450 cm, waarvan het grootste deel van de boringen een ophogingspakket met een dikte tussen 150 en 300 cm bevatten. Onder deze verstoringslaag werd ofwel een vergraving tot in de tertiaire moederbodem gezien, ofwel ging de verstoringslaag rechtstreeks over in de intacte tertiaire moederbodem. De ophogingspakketten zijn gerelateerd aan de diepe antropogene ophogings- en verstoringswerken tijdens de 19de en 20ste eeuw.

Het resultaat van dit bodemonderzoek bevestigde dus het vermoeden van een aanwezig ophogingspakket ter hoogte van de slachthuissite. Daarnaast kon geconcludeerd worden dat geen relevante archeologische niveaus meer aanwezig zijn, de ophogings- en verstoringspakketten reikten namelijk tot in het tertiaire moedermateriaal. Op basis van een archeologische analyse van het landschappelijk bodemonderzoek kon besloten worden dat de kans op het aantreffen van archeologie in de vorm van zowel steentijd artefactensites als sporensites in het plangebied onbestaand is.

¹⁶ SAELENS & DESMET 2021

Plan 12: Plangebied op het GRB met aanduiding van boorlocaties van landschappelijk bodemonderzoek voorstudie (2020L137)¹⁷ (digitaal; 1:250; 11/04/2022).

¹⁷ SAELENS & DESMET 2021; Bijlage

2.3 Synthese onderzoeksresultaten

2.3.1 Datering en interpretatie onderzoeksterrein

Een groot deel van het plangebied ligt op de kaart met gebieden waarin geen archeologische waarden (meer) te verwachten zijn, dit vormt het GGA-gebied 6912.

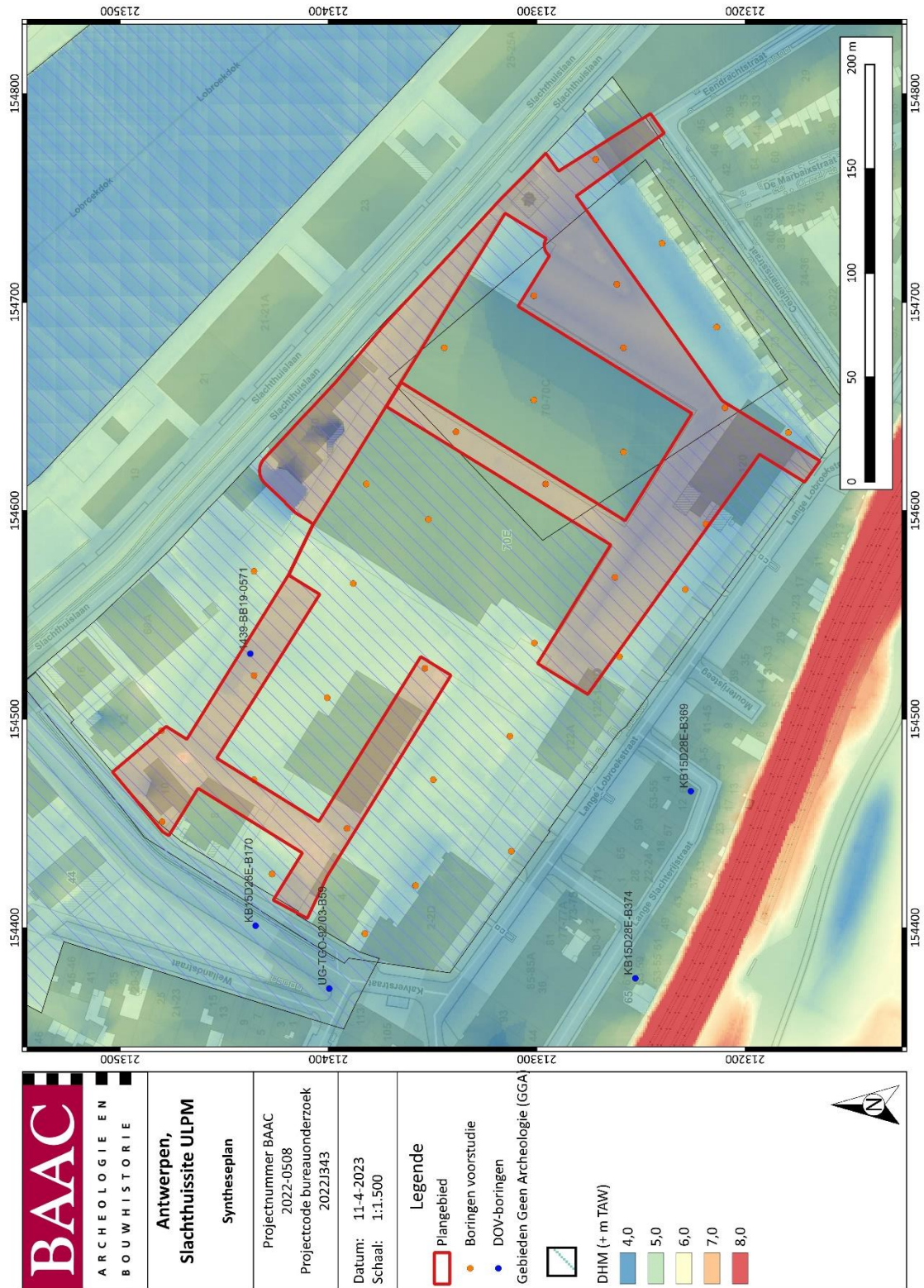
Ongeveer 5.000 m² van het zuidoostelijke deel van het plangebied valt buiten deze gearceerde zone. Het is duidelijk dat het bodembestand hier op verschillende plaatsen ingrijpend is opgehoogd na de grootschalige infrastructuurwerken uit de 19de en de 20ste eeuw. Het uitgevoerde onderzoek heeft aangetoond dat het gehele gebied rondom de slachthuissite ca. 2,5 m tot 3 m werd opgehoogd rond 1960 nadat de Brialmontomwalling werd afgebroken. Voor het plangebied komt dit neer op de zone tussen de Lange Lobroekstraat, de Kalverstraat en de Slachthuislaan. Deze ophogingen werden eveneens bevestigd door het DHM, de maaiveldhoogtes van historische boringen en historische kaarten.

Daarnaast werd binnen de percelen een voorstudie met landschappelijke boringen uitgevoerd. Over het algemeen werd over het gehele terrein een dik ophogings- en/of verstoringspakket van ca. 1,5 m tot 3 m waargenomen. Onder deze verstoringslaag werd soms een vergraving tot in de tertiaire moederbodem gezien, anders ging de ophoging rechtstreeks over in de intacte tertiaire moederbodem. De ophogingspakketten zijn gerelateerd aan diepe antropogene ophogings- en verstoringswerken tijdens de 19de en 20ste eeuw. Het resultaat van dit bodemonderzoek bevestigde de aanwezigheid van een ophogingspakket. Daarnaast kon geconcludeerd worden dat geen relevante archeologische niveaus meer aanwezig zijn ter hoogte van de site. Op basis van een archeologische analyse van het landschappelijk bodemonderzoek kon besloten worden dat de kans op het aantreffen van archeologie in de vorm van zowel steentijd artefactensites als sporensites in het plangebied onbestaand is.

2.3.2 Archeologische verwachting

Voor een groot deel van het plangebied kan op basis van het landschappelijke bodemonderzoek en de ligging binnen het GGA-gebied met zekerheid gezegd worden dat geen archeologische waarden aanwezig zijn.

Voor de kleine zones van het plangebied die buiten het GGA-gebied vallen, kan gesteld worden dat er op basis van de maaiveld-vergelijking en de uitgevoerde boringen ook hier een dik antropogeen ophogings- en verstoringspakket aanwezig is. Binnen de bovenste 2 tot 3 m van het bodemarchief is er zeker geen potentieel op het aantreffen van archeologische waarden. Daarnaast werd er geconcludeerd dat geen relevante archeologische niveaus meer aanwezig zijn, de ophogings- en verstoringspakketten reikten namelijk tot in het tertiaire moedermateriaal. Ook voor deze zones kan de aanwezigheid van archeologische waarden dus zo goed als zeker uitgesloten worden.

Plan 13: Syntheseplan met interpretatie van gekende verstoringen en reeds uitgevoerde onderzoeken (digitaal; 1:1; 11/04/2023).

2.4 Besluit

2.4.1 Potentieel op kennisvermeerdering

Het potentieel op kennisvermeerdering wordt bepaald door de archeologische verwachting en gekende verstoringen samen met de geplande werken in beschouwing te nemen.

Op basis van deze beschouwing kan het potentieel op kennisvermeerdering voor het plangebied algemeen als onbestaand worden ingeschat, en dit omwille van de volgende redenen:

- Zoals vastgesteld zal de aanleg van wegenis en groenzones een verstoring tussen 0,50 en 0,70 m (inclusief buffer) kennen. Voor de sloop van de gebouwen wordt een verstoring tot 0,80 m (inclusief buffer) in rekening gebracht. De grootste verstoring zal teweeggebracht worden door de aanleg van rioleringen. Over het algemeen worden de meeste sleufuitgravingen tussen + 2,30 m TAW en + 2,70 m TAW aangelegd, dit is ca. 1,60 tot 2,30 m onder het huidige maaiveld. Slechts op enkele plaatsen zullen de sleuven of de aansluitingen ertussen dieper reiken. Hier moet respectievelijk met een verstoring tot 4,50 of 5,50 m onder het maaiveld rekening gehouden worden.

Hierbij kan opgemerkt worden dat de diepere uitgravingen ter hoogte van GGA-gebied liggen. Binnen de niet-gearceerde zone waar mogelijk nog archeologie te verwachten is, worden naast een groenzone nog twee leidingen tot maximaal 2,30 m onder het maaiveld aangelegd. De impact binnen deze zone blijft dus beperkt, zowel in oppervlakte als in diepte.

- Een groot deel van de geplande verstoringen zullen plaatsvinden binnen de ophogingslagen die omstreeks 1960 zijn aangebracht. De dikte van deze lagen werd aangetoond op basis van een vergelijking van de maaiveldhoogtes en tijdens landschappelijke bodemonderzoeken. De ophogings- en verstoringspakketten blijken ca. 2,00 tot 3,00 m dik. Slechts lokaal zal dieper dan deze lagen worden gegraven.
- Op basis van eerder uitgevoerd landschappelijk bodemonderzoek is de archeologische verwachting voor een groot deel van het plangebied onbestaand. Er kon immers geconcludeerd worden dat geen relevante archeologische niveaus meer aanwezig zijn, de ophogings- en verstoringspakketten reikten namelijk tot in het tertiaire moedermateriaal. Op basis van een archeologische analyse van het landschappelijk bodemonderzoek kon besloten worden dat de kans op het aantreffen van archeologie in de vorm van zowel steentijd artefactensites als sporensites in het plangebied onbestaand is.

De toekomstige werken zullen met hoge waarschijnlijkheid geen verstoring veroorzaken aan het eventueel aanwezige archeologische erfgoed, daarbij is er met hoge waarschijnlijkheid ook geen archeologisch erfgoed meer aanwezig binnen het onderzochte terrein.

2.4.2 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Op basis van het uitgevoerde archeologisch vooronderzoek is er voldoende informatie over de afwezigheid van een archeologische site. Het kennispotentieel kon voldoende bepaald worden. Volgens de beslissingsboom voor verder archeologisch vooronderzoek¹⁸ is verder vooronderzoek niet aangewezen.

¹⁸ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020 fig.3

3 Samenvatting

Naar aanleiding van een omgevingsvergunningsaanvraag ter hoogte van de voormalige slachthuissite te Antwerpen heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota met beperkte samenstelling opgesteld. Er werd enkel een bureauonderzoek uitgevoerd. De initiatiefnemer plant op het terrein de aanleg van nieuwe rioleringen, een warmtenet en daarnaast ook de vernieuwing van de wegenis, inclusief wegdek, voetpad, fietspad en groenzones. Hierbij worden eventueel in het plangebied aanwezige archeologische waarden onherroepelijk vernietigd.

Het plangebied valt binnen de percelen van de voormalige slachthuissite en ligt tussen de Slachthuislaan, de Kalverstraat, de Lange Lobroekstraat en de Ceulemansstraat. Er is voornamelijk verharding op te merken binnen de betrokken percelen. Het meest westelijke deel van het terrein is in gebruik als werfgebied en zone voor stockage. Verder situeren zich her en der nog enkele kleine gebouwen binnen het plangebied, deze zullen gesloopt worden. Op een aantal locaties zijn ten slotte enkele bomen of groenzones op te merken.

Een groot deel van het plangebied ligt op de kaart met gebieden waarin geen archeologische waarden (meer) te verwachten zijn, dit vormt het GGA-gebied 6912. Ongeveer 5.000 m² van het zuidoostelijke deel van het plangebied valt buiten deze gearceerde zone. Het is duidelijk dat het bodembestand hier ingrijpend is opgehoogd na de grootschalige infrastructuurwerken uit de 19de en de 20ste eeuw. Het uitgevoerde onderzoek heeft aangetoond dat het gehele gebied rondom de slachthuissite ca. 2,50 m tot 3,00 m werd opgehoogd rond 1960 nadat de Brialmontomwalling werd afgebroken. Deze ophogingen werden eveneens bevestigd door het DHM, de maaiveldhoogtes van historische boringen en historische kaarten.

Daarnaast werd binnen de percelen een voorstudie met landschappelijke boringen uitgevoerd. Over het algemeen werd over het gehele terrein een dik ophogings- en/of verstoringspakket van ca. 1,50 m tot 3,00 m waargenomen. De ophogingspakketten zijn gerelateerd aan diepe antropogene ophogings- en verstoringswerken tijdens de 19de en 20ste eeuw. Daarnaast kon geconcludeerd worden dat geen relevante archeologische niveaus meer aanwezig zijn ter hoogte van de site. Op basis van een archeologische analyse van het landschappelijk bodemonderzoek kon besloten worden dat de kans op het aantreffen van archeologie in de vorm van zowel steentijd artefactensites als sporensites in het plangebied onbestaand is.

De resultaten van deze voorstudie kunnen geprojecteerd worden op het huidige plangebied, dat volledig binnen de contouren ervan valt. Daarnaast zullen de geplande werkzaamheden grotendeels plaatsvinden binnen de ophogingslagen. De toekomstige werken zullen met hoge waarschijnlijkheid geen verstoring veroorzaken aan het eventueel aanwezige archeologische erfgoed, daarbij is er met hoge waarschijnlijkheid ook geen archeologisch erfgoed meer aanwezig binnen het onderzochte terrein.

Bijgevolg is er geen potentieel op kennisvermeerdering aanwezig in het kader van de geplande werken en is **verder onderzoek niet aangewezen**.

4 Lijsten

4.1 Figurenlijst

Figuur 1: Toekomstige inplanting met aanduiding sleuven voor riolering en algemene aanleg van wegenis en groenzones. Plangebied aangeduid in Paars..... 13

4.2 Plannenlijst

Plan 1: Plangebied op topografische kaart (digitaal; 1:10.000; 11/04/2023).	2
Plan 2: Plangebied (westelijk deel) op kadasterkaart (GRB), detail 1 (digitaal; 1:250; 11/04/2023).	3
Plan 3: Plangebied (oostelijk deel) op kadasterkaart (GRB), detail 2 (digitaal; 1:250; 11/04/2023).	4
Plan 4: Plangebied (zuidelijk deel) op kadasterkaart (GRB), detail 3 (digitaal; 1:250; 11/04/2023).	5
Plan 5: Plangebied met aanduiding gebieden geen archeologie (gearceerd) op GRB (digitaal; 1:250; 11/04/2023).	7
Plan 6: Plangebied op GRB met locatie van reeds uitgevoerde landschappelijke boringen en aanduiding reeds in akte genomen (archeologie)nota's (digitaal; 1:250; 11/04/2023).	9
Plan 7: Plangebied op meest recente orthofoto (digitaal; 1:250; 11/04/2023).	10
Plan 8: Plangebied met weergave van geplande rioleringssleuven en aansluitingspunten met de uit te graven diepte (m TAW) en breedte van de sleuf. Geprojecteerd op het GRB en met aanduiding van het GGA-gebied (6912)(digitaal; 1:1; 13/04/2023).	12
Plan 9: Plangebied op de kaart van Royers uit 1907. Op de kaart zijn de grote infrastructuurwerken uit de tweede helft van de 19 ^{de} eeuw duidelijk zichtbaar (analoog; 1:1; 11/04/2023).	17
Plan 10: Plangebied op het DHM met aanduiding van DOV-boringen in de omgeving (digitaal; 1:1; 11/04/2023).	19
Plan 11: Plangebied op de topografische kaart uit 1873 (digitaal; 1:20.000; 11/04/2023). In het groen is de isohypse van 4,00m aangeduid en in het rood deze van 2,00m.	20
Plan 12: Plangebied op het GRB met aanduiding van boorlocaties van landschappelijk bodemonderzoek voorstudie (2020L137) (digitaal; 1:250; 11/04/2022).	22
Plan 13: Synthesepan met interpretatie van gekende verstoringen en reeds uitgevoerde onderzoeken (digitaal; 1:1; 11/04/2023).	24

4.3 Tabellenlijst

Tabel 1: DOV-boringen.	18
------------------------	----

5 Bibliografie

- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2021. *Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 4.0)*, Brussel. Available at: https://www.onroerenderfgoed.be/sites/default/files/2019-03/CGP_V4_geen_TC_20190322.pdf.
- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2020. Een beslissingsboom voor verplicht archeologisch vooronderzoek. Available at: https://www.onroerenderfgoed.be/assets/files/content/images/stroomschema_stedenbouwkundig-verkaveling_v7.pdf.
- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2023. Loket onroerend erfgoed: archeologienota's, nota's en eindverslagen. Available at: <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/goedgekeurd>.
- VAN BELLE, A., 2022. *Archeologienota met Beperkte Samenstelling Antwerpen, Slachthuissite AGVespa.*, Available at: <https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/24341>.
- CAI, 2023. Centraal Archeologisch Inventaris. Available at: <http://cai.onroerenderfgoed.be/>.
- DATABANK ONDERGROND VLAANDEREN, 2023. Portaal. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/>.
- DESMET, C. & SAELENS, D., 2021a. *Nota Vooronderzoek Antwerpen, Antwerpen Slachthuissite, Lot 1.*, Gent.
- DESMET, C. & SAELENS, D., 2021b. *Nota Vooronderzoek Antwerpen Antwerpen Slachthuissite Lot 1 en 2.*, Gent.
- GEOPUNT VLAANDEREN, 2023. Catalogus. Available at: <https://www.geopunt.be/catalogus>.
- SAELENS, D. & DESMET, C., 2021. *Nota Antwerpen Slachthuissite Lange Lobroekstraat, BAAC Vlaanderen Rapport Nr. 1708*, Gent.
- TERRY, B., 2022a. *Vooronderzoek Antwerpen Archeologienota Slachthuissite sloop Milieugebouw-Groendienst en Waterzuivering, BAAC Vlaanderen Rapport Nr. 2046*, Gent.
- TERRY, B., 2022b. *Vooronderzoek Antwerpen Archeologienota Slachthuissite sloop Milieugebouw-Groendienst en Waterzuivering-Aanpassing, BAAC Vlaanderen Rapport Nr. 2046*, Gent.

6 Bijlagen

6.1 Bijlage 1: Voorstudie Antwerpen Slachthuissite Mechanische boringen

6.2 Bijlage 2: Plan van toekomstige inplanting met schematische aanduiding van breedtes en dieptes van de rioleringsleuven.

Opmerking bij dit plan: Dit plan omvat de gehele slachthuissite en alle geplande rioleringen. De geplande rioleringen binnen de huidige archeologienota zijn degene die binnen de rode zone gelegen zijn. De in het zwart omlijnde zones/rioleringen waren onderwerp van Archeologienota ID24341.

6.3 Bijlage 3: Plan van toekomstige rioleringen

6.4 Bijlage 4: Algemeen Inplantingsplan van geplande wegenis en groenzones